

Eszterházy Károly egri püspök a tudomány és kultúra szolgálatában

A *Tanulmányok Eszterházy Károly egri püspök szellemi és épített örökségéről* című kötet az elmúlt években megrendezett tudományos tanácskozások előadásainak írott változatait tartalmazza. 2016. március 17-én *Eszterházy Károly szellemi és épített öröksége* és 2017. november 16-án *Eszterházy Károly – egy püspöki életmű a „tudományok és művészetek javára”* című konferenciát a Magyar Tudomány Ünnepe elnevezésű rendezvénysorozat keretében szervezte meg az egri Esterhazyánum Kutatócsoport. A Kutatócsoport a fraknoi és galántai ágról származó Eszterházy-család különösképpen az Egerben közel négy évtizedig működő püspök Eszterházy Károly (1725–1799) épített, szellemi és tárgyi örökségét hivatott megóvni, széleskörűen bemutatni a püspök-főispán életútjának jelentősebb állomásait, egyházszervező, tudomány- és művészetpártoló tevékenységét hazai és nemzetközi fórumokon.

A két konferencián megvitatott témák előirányozták gyümölcsöző kooperációk lehetőségét – a diskurzusok eredményeit egy születendő új sorozat – *Eszterházy Károly egri püspök és kora* – első kötetében rögzítették. A könyv dr. Ternyák Csaba egri érsek bevezető gondolataival majd Dinnyés Patrik – Nagy Andor, a Kutatócsoport munkatársai szerkesztői előszavával kezdődik. A tanulmánykötet 4 fő gondolategységre épül: 1. *A lelki megújulás szinterei és forrásai*, 2. *Eszterházy püspök a tudományért és az oktatásért*, 3. *A püspöki jövedelmek és felhasználásuk a hit szolgálatában*, 4. *Az Eszterházy-kultusz utóélete*.

Prof. dr. Bitskey Istvánt a 2017-es tanácskozáson az Esterhazyánum Kutatócsoport felterjesztése alapján az Eszterházy Károly Egyetem díszdoktorává avatták. Erre az alkalomra Bitskey professzor a plenáris előadásának keretében Eszterházy Károly életét és munkásságát befolyásoló eszmeáramlatok kérdéskörét összegzően mutatta be. Az előadásában elhangzott, hogy Eszterházy Károly nagyszombati évei után, XIV. Benedek pápaságának idején, a Rómában már közel két évszázada működő Collegium Germanicum et Hungaricumban folytatta tanulmányait. Az akkori pápa személyisége jelentős hatást gyakorolt a fiatal főnemesre, majd püspöki szolgálatára. XIV. Benedek és követői (a lambertinisták) a trienti zsinaton megfogalmazott rekatolizáció és konfesszionális megújulási törekvéseken túl a hit mellett a tudományos tanok megvitatását szorgalmazta. A kora újkori irodalomtörténet jeles kutatója komparatív módon szemléltette munkájában, hogy míg a trientizmus szellemiségének jegyei az egri Líceum barokk könyvtárának freskóján jelennek meg, addig a püspök

tudomány iránti elköteleződése egyetemalapítási szándékán, illetve a könyvtár számára beszerzett könyvek témájának sokszínűségében mutatkozik meg.

A következő tanulmányokban az 1793-ban megnyílt egri püspöki bibliotéka különböző gyűjteményeinek bemutatására vállalkoztak a szerzők. Az egri Főegyházmegyei Könyvtár kollekciónját több alkalommal eltérő szempontok alapján katalogizálták, feldolgozták a 19–20. század folyamán az intézmény munkatársai – Michalek Manó, Iványi Sándor, Antalóczi Lajos és Surányi Imre is. A Könyvtár jelentős eszmei értékkel bíró kéziratos és nyomtatott szövegelemeket őriz, ahol műfajukat és nyelvüket tekintve sokrétű, 30 nyelven írott vagy fordított – a teljesség igénye nélkül – misszálékat, egyházi jogi műveket, csillagászati tankönyveket, leírásokat, bibliafordításokat, értekezéseket, leveleket találunk. Dinnyés Patrik tanulmányában a cirill betűs Erzsébet-Bibliák elemzését helyezte a középpontba. A szerző felhívja a figyelmet arra, hogy az egri Könyvtárban két példány is fellelhető, majd a kötetek elnevezését, megalkotásának körülményeit is felvázolja. Ezenfelül a korábbi szakértők az elemzett Bibliákra vonatkozó kutatási eredményeit hitelt érdemlően megerősíti, cáfolja (bibliák kiadási éveit) vagy éppen kiegészíti (tipográfiai jellemzőket) azokat saját eredményeivel. A kötetben több egymáshoz kapcsolódó értekezés is készült, Miskei Antal és Horváth István – Tengely Adrienn szerzőpáros is a felekezeti vallásgyakorlásra helyezte a hangsúlyt. Előbbi egy a pasztorális tevékenységhez használt, 1768-as szerkönyvet elemez, amely által betekintést nyerhetünk Eszterházy püspök lelkipásztori elhivatottságába is: a kiadvánnyal vélhetően nem csak latin, hanem az egyházmegye területén munkálkodó görög rítusú egyháziaknak is segítséget kívánt nyújtani. Horváth István és Tengely Adrienn az egri egyházmegyei Oltáriszentség Társulatokat, valamint az 1782-ben újra kiadott regulájukat mutatja be.

A 2. fejezet az olvasót a tudomány és oktatás gondolatvilágába kalauzolja tovább. Verók Attila először átfogó ismertetést nyújt a kora újkori külföldi peregrinációról. Ezt követően vázolja, milyen hatást gyakorolt az ország első, kifejezetten egyetemi képzés céljára emelt épülete, valamint az igen nagy gonddal megszervezett személyi és eszközállományt felvonultató Eszterházy-féle egyetemalapítási törekvés, végül bemutatja, hogy az egri universitas a korabeli Európában milyen helyet foglalhatott (volna) el a korabeli felsőoktatási intézmények sorában. Az ismert korabeli peregrinációs gyakorlatok fényében Verók Attila igazolja Eszterházy egyetemalapítási szándékának vitán felüli legitimitását. A szerző saját nézetét is megosztja a hallei-göttingeni egyetemi világról, rávilágít, hogy közismert politikai szereplők vagy tudósok (I. Frigyes, August Hermann Francke) nevelési-oktatási politikájából Eszterházy püspök mit kívánt átörökíteni az egri

Líceumba. A tanulmány arra is rávilágít, hogy milyen hatást gyakorolt a német egyetemeken folyó orvostudományi oktatás a Schola Medicinalis Agriensis medikus-képzésére. A Csorba Erzsébet – Nagy Andor – Ujfaludi László, valamint Kiss Gábor által készített dolgozatok a bibliotéka gyűjtemény egy-egy újabb meghatározó könyvcsoportjaira fókuszálnak. Előbbi írás az egri csillagászati központ ismeretanyagát kiszélesítő asztronómiai tankönyvek jellemzéséről, utóbbi a Könyvtárban fellelhető egyházi témájú könyvekről szól. A fejezet záró, társadalomtörténeti adalékokat nyújtó tanulmányát Hamzók Judit jegyzi. A szerző legfőbb célja az volt, hogy Eszterházy-püspök működését egy új aspektusból mutassa meg: alapvető kérdése az volt, hogy a városi tanácsnál indított eljárások során Eger lakosságának ügyeibe a püspök-főispán személyesen beleavatkozott-e vagy inkább csak képviseltette magát.

A 3. egységben Fülöp Éva Mária, Haris Andrea és Hermann István Eszterházy püspök-földesúri jövedelmének felhasználásáról ismertetik kutatási eredményeiket. Eszterházy a jövedelmének nagyobb részét templomok, kápolnák, iskolaházak építésére, felújítására és a püspök-földesúri domíniumok működésére fordította. Fülöp Éva Mária a tanulmányában Pápa-Ugod-Devecser és Tata térségében fekvő Eszterházy uradalmat mutatja be az úrbérrendezés időszakában, felvázolja az uradalmi kormányzat gazdálkodásban betöltött szerepét. Az egri püspök a tatai és a pápai uradalmi kormányzási modellt kívánta alkalmazni az egri egyházmegye területén is, egri jószágigazgatóját elküldte Pápara a hatékony irányítási módszerek elsajátítása érdekében. A Haris Andrea és Hermann István által jegyzett írások a pápai parókiát és a nagytemplomot mutatják be építészettörténeti források alapján. Hermann István tanulmánya nem hagyományos módon jelenik meg a kötetben, egy rövid bevezetőt követően az olvasók a dolgozat jelentősebb részét – a pápai Nagytemplom belső épített és szellemi kulturális világát (falfestmények keletkezési körülményeit, berendezését, helyiségeit, kegytárgyait) – a tanulmánykötet végén mellékelte, DVD-n rögzített, 18 perces ismeretterjesztő film megtekintésével ismerhetik meg. Köves-Kárai Petra, Löffler Erzsébet és Lipp Mónika által írt cikkekben Eger és az egyházmegye területének történetéről, Eszterházy Károly egri működéséről kaphatnak átfogó ismereteket az érdeklődők, valamint a történészek és művészettörténészek a püspök kiterjedt művészeti pártolása révén létrejött művészeti munkákra hoznak konkrét példákat a Liceum belső építészete, festészete, Egerben és a közeli településeken felépült kegyhelyek, a püspöki város barokk utcakép kialakítása tekintetében. A püspök érdemeihez szorosan kapcsolódott az Egerbe hívott mesteremberekkel tanúsított együttműködése – Josef Ignaz Gerl, Fellner Jakab, Franz Siegrist,

Maulbertsch, Johann Lucas Kracker –, amelynek értékkeremtő alkotásaiban ma is gyönyörködhetnek a városba látogatók.

A zárófejezetben Bartók Béla tanulmánya az Eszterházy püspök által teremtett szellemi és tárgyi örökség ápolását hivatott bemutatni. A dolgozat célja, hogy megismertesse az olvasókkal, milyen módon, eseményeken emlékeztek meg az egri barokk püspökre születésének kétszázadik évfordulóján, 1925-ben.

A szerkesztők a kötetet a 2019 őszére Kovács Jenő szobrászművész által elkészített, egészalakos Eszterházy Károly-szoborról készült fényképpel zárják. A tanulmánykötet további érdemei között felsorolhatóak: a dolgozatokban közölt közgyűjteményekben fellelhető forrásokról, műalkotásokról készült színes, igényes fotók, a témához kapcsolódó kiegészítő információk feltüntetése lábjegyzetekben, a dolgozatokat lezáró angol/német, illetve a szenci intézményekkel való együttműködéseknek köszönhetően szlovák nyelvű rezümék és a kézikönyvi funkciót elősegítő hely- és névmutatók melléklete.

A kötet témái ugyan széles skálán mozognak, de minden tanulmányban felfedezhető a közös kapcsolódási pont Eszterházy Károly egri püspök személyében és munkásságában. A könyv 260 oldalas terjedelmében koherensen felépített első három fejezete lefedi az egyházfő tevékenységének sokszínűségét, a vizsgált szempontok segítségével a főpap személyiségéről, munkásságáról árnyaltabb képet, összegzést, új ismereteket kaphatnak az olvasók. A pápai Nagytemplom multimédiás eszközön történő bemutatása jó ötletnek bizonyult, hiszen az épített örökséget vizuálisan, narrátor segítségével mutatja be. Talán az adathordozó megválasztása nem túl szerencsés, mert évek során a DVD elavulttá válhat, ugyanakkor az is belátható, hogy egy tanulmánykötethez jelenleg nem megoldható egyéb háttértár mellékelése.

Dinnyés Patrik – Nagy Andor (szerk.): Tanulmányok Eszterházy Károly egri püspök szellemi és épített örökségéről (Eszterházy Károly egri püspök és kora 1.), Eger, Líceum Kiadó, 2020.

(ism.: Hamzók Judit)